

lengyelek számára. Érdekes, hogy a volhíniai Vlagyimir-Luck püspökség, amire Vitautas nagy gondot fordított, nem az ortodox Volhíniában, hanem a litván Podlahiában rendelkezett szilárd bázissal, 1450-ben már majdnem 60 plébánia létezett. Vilnius és Troki vajdaságait leszámítva Vitautas halálakor (1430) a litván fennhatóság alá tartozó ortodox tengerben csak néhány plébánia és kolostor volt katolikus. Vitautas bölcs politikája az egyébként hozzá és Ulászlóhoz közel álló világgal szemben két irányzat között ingadozott. Az egyik az ortodoxok teljes beolvasztását tűzte ki célul, és ez a Rómával létrehozandó unió lehetőségét is magában hordozta; a másik viszont a türelmi politikából a nagyfejedelemség terjeszkedése érdekében akart hasznot húzni. Az ortodoxokkal kapcsolatos állásfoglalás — amely a Lengyelországba bekebelezett Ruténia számára is fontos volt — Ulászlónál és Vitautasnál azonosnak tekinthető.

Nyitott kérdés a saját egyháztartomány ügye. Az ősi Gnezno és az újabb alapítású Halicz—Lwow (Lwiv) egyaránt igyekezett saját igényeit érvényesíteni. Vitautas nem csupán ellenőrizni akarta a helyi egyházat, hanem szeretne volna saját egyháztartományba tömöríteni. A litván egyháztartomány megszervezése azonban a lengyel egyház ellenszégülése mellett nehéz feladat volt. Vitautas, a kompromisszumokra kész reálpolitikus némi próbálkozás után ezzel felhagyott, ugyanakkor a helyi egyházban ellentmondást nem tűrően érvényesítette akaratát. A lengyel egyház segítsége egyébként nélkülözhetetlen volt. Vilnius és Samogitia püspökségei féltékenyen őrködve néha túlzott függetlenségük felett, hosszú évszázadokra megmaradtak Gnezno egyháztartományában.

Az Ulászló által irányított térítés, majd Vitautas munkássága szilárd alapokat vetett a vallási élet későbbi fejlődése és a litván nép kultúrája számára. A lengyel közreműködés Vitautas nemzedéke előtt természetes volt. Ulászló és Vitautas egyébként a lengyelek között hűséges munkatársakra talált. Egy idegen, egy lengyel gyakran hűségesebbnek bizonyult, mint egy országnagy. Ez gyakori jelenség az újonnan kereszténnyé lett országokban, ideértve a XI—XII. századi Lengyelországot is.

A másik, lényegesen különböző probléma a térítés horderejének történelmi szemlélete mind a litván, mind a lengyel társadalommal kapcsolatos összefüggésekben. Ebben kár lenne csupán politikai kérdést látni, ami száz év óta annyi vitát szított. A vallási kultúra, vagy egyszerűen a kultúra kérdése ez, a vallási és kulturális azonosulás és azonosság ténye. A lengyeleken és litvánokon túl mindazon népek öröksége, amelyek évszázadokon keresztül részt vettek az Európa alapjait e térségben megvető nagyszabású vállalkozásban, s ez utóbbi egyedi jelenség a nyugati és keleti kereszténység határán. Ebben a társadalmi—vallási—kulturális perspektívában, nyitott és történelmi szemléletben kell megérteni a kereszténység múltját és jelenét, az azonosulást és azonosságot, gyökereinket, önmagunkat és szomszédainkat.

Török József fordítása

Számunk szerzői

Rabár Ferenc közgazdász

Erdődy Edit irodalomtörténész, MTA Irodalomtudományi Intézet

Bojtár Endre irodalomtörténész, MTA Irodalomtudományi Intézet

Jerzy Kłocowski a lublini katolikus egyetem tanára

Cs. Gyimesi Éva irodalomtörténész, esszéíró, Kolozsvár